

de Nederlandse Hervormde Kerk niet worden gemist. Het conflict rond prof. K. Schilder had ertoe geleid dat ongeveer een derde van de lidmaten uit de Gereformeerde Kerken was getreden en volgens de auteur was deze kwestie op tal van manieren verbonden geweest met de bezettingsgeschiedenis. (miii, viii)

Deel 9 bevatte ook veel bijzonderheden over leden van de Nederlandse gemeenschap in Londen. De Jong correspondeerde met betrokkenen en hun nabestaanden en wisselde hierover ook van gedachten met leden van de begeleidingsgroep. Mevrouw A. J. Philippi-Dijxhoorn, de dochter van de minister van Defensie (1939-1941) A. Q. H. Dijxhoorn, gaf uiting aan haar teleurstelling over het negatief gekleurde oordeel dat De Jong over het Londense ministerschap van haar vader had gegeven. Zij verwees naar de memoires van de oud-minister, die de familie de auteur ter beschikking had gesteld, en riep ook diens voormalige adjudant, J. E. A. Post Uiterweer, als getuige aan. (M) Een aantal lezers vroeg naar de relevantie van mededelingen over drankzucht van enkele ministers en naar de zin van gedetailleerde beschouwingen over minder belangrijke figuren en hun gebreken. Ook ongelukkige uitlatingen van Gerbrandy kwamen ter sprake. Deze had zich, in verband met het toetreden van de Indonesiër Raden Adipati Ario Soejono tot het kabinet, laten ontvallen dat hij islamieten als 'brandhout voor de hel' beschouwde. Drees vroeg zich af of deze woorden wel moesten worden geciteerd in een boek dat ook door Indonesische islamieten zou worden gelezen, maar de schrijver noemde ze vanuit historisch oogpunt interessant. (Mi)

De Jong signaleerde op grond van uitlatingen van enkele hooggeplaatste Nederlanders in regeringskringen zekere antisemitische neigingen. Jhr. H. L. F. K. van Vredenburg, in Londen een hoge ambtenaar op het ministerie van Buitenlandse Zaken, vroeg zich af of de auteur er wel verstandig aan deed zo te generaliseren, omdat deze verschijnselen volgens hem eerder te wijten waren aan 'de wat provinciale geest van de Nederlander' en ook omdat lezers misschien wel zouden denken dat De Jong op dat punt wat overgevoelig was. (Mi) De Jong antwoordde zich van geen overgevoeligheid bewust te zijn. Bovendien: hij wilde in Londen heersende opvattingen over joden kunnen aanhalen om te kunnen verklaren waarom de regering zo weinig alert had gereageerd toen zich concrete mogelijkheden voordeden om joodse Nederlanders te redden. (vi)

In dit verband stelde hij ook uitlatingen van J. A. W. Burger aan de kaak, gedaan in een brochure uit 1943. Burger had hierin geschreven dat de afstand tussen joden en niet-joden onder invloed van de antisemitische